

Науковець М. Карелін [5] дослідив процес поширення трудового навчання у земських школах Харківської губернії у другій половині XIX – на початку XX ст. На основі аналізу архівних та інших матеріалів вчений аргументував, що впровадження трудового навчання у різних типах середніх закладів освіти (гімназіях – чоловічих та жіночих, державних і приватних, прогімназіях, реальних училищах) відбувалося нерівномірно. Головну роль у поширенні нового предмета відігравали приватні школи. З'ясовано, що предметами трудового навчання у досліджуваній період були: ручна праця, ремесла, рукоділля, і були вони обов'язковими.

У посібнику «Українська педагогіка в персоналіях» (2005) [6] висвітлено роль видатних педагогів минулого у розвитку освіти України, запровадженні трудового навчання у заклади освіти.

Історіографічний пошук засвідчив, що проблеми теорії і практики трудового навчання в закладах середньої освіти Київської губернії другої половини XIX ст. як окрема історико-педагогічна проблема комплексно й системно не вивчалась. Здійснено лише перші історіографічні спроби окресленої теми, що потребує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Балакірева В. А. З історії розвитку трудового навчання і виховання учнів молодшого шкільного віку та форм організації цього процесу / В. А. Балакірева // Наука і освіта. – 2014. – № 7. – С. 15-19.
2. Березівська Л. Д. Проблеми освіти та виховання в діяльності київських просвітницьких товариств (друга половина XIX – поч. XX ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Березівська Лариса Дмитрівна ; Ін-т педагогіки НАПН України. – Київ, 1998. – 212 арк.
3. Березівська Л. Д. Шкільна реформа 1856–1860 років: причини, хід, напрями / Л. Д. Березівська // Шлях освіти. – 2004. – № 4. – С. 38–42.
4. Ємельова А. П. Розвиток трудового навчання в народних школах Катеринославської губернії (кінець XIX – початок XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / А. П. Ємельова ; ДЗ «Луганський національний університет імені Т. Г. Шевченка». – Луганськ, 2014. – 20 с.
5. Карелін М. В. Трудове навчання у загальноосвітніх закладах Харківської губернії у другій половині XIX – на початку XX століття : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / М. В. Карелін ; Луган. нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.
6. Українська педагогіка в персоналіях : у 2 кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / [О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненко, Л. Д. Березівська та ін.]; за ред. О. В. Сухомлинської. – Київ : Либідь, 2005. – Кн. 1 : X–XIX століття. – 621, [3] с. ; Кн. 2 : XX століття. – 549, [3] с

Ж. Г. Стельмашук

Річні звіти як джерело дослідження проблеми виховання дисциплінованості учнів жіночих та чоловічих шкіл м. Рівного (1943–1954 рр.)

Переосмислення підходів до виховання дисциплінованості як морально-вольової якості особистості в умовах Нової української школи зумовлює необхідність врахування досвіду виховання дисциплінованості шкіл спільного та роздільного навчання (1943–1954).

Джерельна база досліджуваної проблеми передбачає звернення до архівних матеріалів Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Однак проведене дослідження було б неповним без аналізу регіональних архівних матеріалів. Відтак, предметом наукової уваги стали матеріали окремих фондів Державного архіву Рівненської області. Так, значний масив інформації щодо проблеми виховання дисциплінованості учнів жіночих і чоловічих шкіл можна отримати зі справ фондів «Міське управління освіти» (Р–329) та «Обласне управління» (Р–2).

Здійснений аналіз річних звітів шкіл міста Рівне (тоді – Ровно) та Рівненського міського відділу народної освіти дав змогу об'єктивно висвітлити досліджувану проблему у практиці роботи шкіл в умовах роздільного навчання.

Предметом дослідження стали річні звіти п'яти чоловічих шкіл м. Рівне: двох семирічних (№ 6, № 9) та двох середніх (№ 2, № 3). Детальний аналіз цих документів дав змогу зробити висновки про те, що проблема дисципліни у чоловічих школах стояла досить гостро упродовж усіх років досліджуваного нами періоду. З'ясовано, що дирекція та педагоги чоловічих шкіл намагалися здійснювати належний виховний вплив на школярів з метою виховання дисциплінованості у контексті морального виховання та виходячи із завдань, що стояли перед чоловічими школами. Основними формами дисциплінування учнів чоловічих шкіл, як і жіночих, були класні, піонерські та комсомольські збори, п'ятихвилинки, політінформації, культпоходи у кіно та театр, екскурсії, підготовка стінгазет, конференції, диспути, вечори, а серед методів виховання – бесіда, переконування, роз'яснення, приклад, доручення, привчання, педагогічна вимога, громадська думка, режим праці та відпочинку, методи покарання.

Натомість звіти жіночих шкіл м. Рівне (№1, № 4, № 5 та №7) дають підстави стверджувати, що проблема дисципліни у них була актуальна у досліджуваній період, однак не була настільки критичною, як у чоловічих, що пов'язувалося із психофізичними особливостями учнів. Тому у чоловічих школах, на відміну від жіночих, виховання дисциплінованості починалося з постановки більш чітких, рішучих вимог, підкріплених роз'ясненнями, контролем та наглядом; система чергування учнів, педагогів, батьків та громадськості була суворішою, регламентованішою, а пріоритетними методами виступали контроль за поведінкою учнів, методи моралізування та покарань.

Отже, звіти про роботу шкіл за зазначені роки та звіти Рівненського міського відділу народної освіти є достовірним джерелом відомостей про особливості та зміст діяльності шкіл роздільного навчання (1943–1954), особливості виховання дисциплінованості учнів у досліджуваній період.